

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
СПРАВА «ШАБРАЦЬКИЙ ТА ШАБРАЦЬКА ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF SHABRATSKYY AND SHABRATSKA v. UKRAINE)
(Заява № 19234/18)

Стислий виклад рішення від 26 березня 2026 року

Син заявників Д.Ш. ніс військову службу та був командиром розвідувально-диверсійного відділення у складі військового формування «Айдар», що дислокувалося в м. Лисичанськ та воювало на сході України під командуванням Міністерства оборони України. Його знайшли мертвим у кімнаті 26 березня 2015 року близько 10 год 50 хв. У нього було наскрізне вогнепальне поранення голови та численні тілесні ушкодження від вибуху гранати, зокрема відірвана ліва рука.

Того ж дня, Лисичанський МВ ГУМВС України в Луганській області під процесуальним керівництвом військового прокурора Луганського гарнізону порушив кримінальне провадження у зв'язку з цією подією. Також, цього ж дня, були проведені слідчі дії: працівники міліції оглянули місце події та вилучили зброю, магазин з кулями до неї, а також декілька гільз та осколків гранати. Було допитано військовослужбовців, присутніх в приміщенні або поблизу нього на момент події.

У висновку судово-медичного експерта, складеному 30 березня 2015 року, зазначалося, що Д.Ш. помер від комбінованих вогнепальних та мінно-вибухових травм. На думку експерта, не можна було виключати, що Д.Ш. сам собі заподіяв усі ці тілесні ушкодження. Тілесні ушкодження, які б свідчили про боротьбу чи самооборону, задокументовано не було.

Заявників допитали як свідків. Вони, зокрема, зазначили, що їхній син розповідав, що конфліктував з І.Р. (командиром роти та взводу, до якого належало відділення Д.Ш.) та про стверджувані незаконні дії якого він повідомив до Служби безпеки України.

Згодом, управління Служби безпеки України в Луганській області у відповідь на запит слідчого надіслало лист, що жодних скарг від Д.Ш. не надходило.

30 березня 2016 року провадження було закрито у зв'язку з відсутністю складу кримінального правопорушення. Було зроблено висновок, що Д.Ш. вчинив самогубство, відповідальність за яке не несли інші особи.

Заявники подали скаргу до суду та 06 червня 2016 року Лисичанський міський суд, задовольнивши скаргу заявників, скасував зазначену постанову та ухвалив поновити розслідування.

Згодом, як стало відомо з повідомлень у медіа, на початку липня 2016 року І.Р. затримали за підозрою, зокрема, у бандитизмі та викраденні людей. Через декілька днів його звільнили на поруки певних народних депутатів. Невідомо, чи стосувалися обвинувачення щодо І.Р. смерті сина заявника, а також немає жодної інформації про результати пов'язаного з цим провадження.

І.Р. допитали як свідка. Він, зокрема, стверджував, що незадовго до своєї смерті Д.Ш. пережив травматичний досвід перебування в оточенні ворогів у зоні бойових дій.

20 квітня 2018 року заступник начальника ГУНП СУ в Луганській області написав листа до Лисичанського ВП ГУНП в Луганській області, в якому розкритикував триваюче розслідування смерті Д.Ш., визнавши його незадовільним. Він також дав різні вказівки, щодо подальшого розслідування.

26 грудня 2018 року Військова прокуратура Об'єднаних сил вирішила доручити проведення розслідування ГУ НП в Луганській області. Відповідна постанова містила також критичні зауваження щодо проведеного до того моменту розслідування.

26 січня 2019 року в іншому судово-медичному висновку було встановлено, що Д.Ш. не міг вистрілити собі в голову після підриву гранати. Було зазначено, що, як свідчив напрямок вогнепального поранення, воно було нанесено лівою рукою, тоді як ліва рука Д.Ш. була відірвана вибухом гранати.

Було також завершено посмертну судово-психіатричну експертизу Д.Ш., в якій було визнано встановленим, що Д.Ш. перебував у стані значного емоційного стресу напередодні своєї смерті, проте експерти зазначили, що вони не мали в розпорядженні достатньо матеріалів, аби дати відповідь на питання, чи страждав Д.Ш. на будь-які психічні розлади, які могли б призвести до його самогубства.

Також було проведено декілька слідчих експериментів та 20 серпня 2021 року призначено судову вибухотехнічну експертизу з метою встановлення, на якій відстані від підлоги вибухнула граната та оцінки ймовірності декількох сценаріїв подій того дня.

15 листопада 2021 року складено висновок вибухотехнічної експертизи. У ньому було зроблено висновок, що граната вибухнула на висоті 64 – 75 см від підлоги. Враховуючи, що відстань від приклада автомата до спускового гачка становила 34 см, а спусковий гачок не перебував в епіцентрі вибуху, експерт визнав правдоподібним сценарій, в якому у момент вибуху гранати Д.Ш. стояв у кімнаті біля входу та тримав гранату в лівій руці, що була опущена вздовж його тіла.

29 квітня 2024 року Луганська спеціалізована прокуратура у сфері оборони Східного регіону, яка у певний момент перейняла процесуальне керівництво над розслідуванням, надала численні вказівки слідчому у справі. Було зазначено, що деякі слідчі дії, про проведення яких заявники клопотали ще у 2016 році (зокрема, додатковий допит свідків), усе ще проведені не були.

У період з травня до жовтня 2024 року слідчий декілька разів намагався встановити місцезнаходження деяких колишніх військовослужбовців «Айдару» з метою їхнього додаткового допиту як свідків. Місцезнаходження деяких із них виявилось неможливо встановити, тоді як інші проживали за кордоном або проходили службу в зоні бойових дій.

На момент розгляду Європейським судом цієї справи, розслідування усе ще тривало.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявники скаржилися за статтею 2 Конвенції, що держава не виконала своїх зобов'язань як за матеріальним, так і процесуальним аспектами та несе відповідальність за смерть сина заявників під час його військової служби, а також за непроведення ефективного розслідування обставин цієї смерті.

Розглянувши скарги заявників, Європейський суд зазначив, що у цій справі розслідування насильницької смерті сина заявників триває вже понад десять років і досі перебуває на розгляді органів досудового розслідування. На переконання Європейського суду надмірна тривалість провадження є вагомою ознакою того, що провадження є недосконалим такою мірою, що становить порушення позитивних зобов'язань держави-відповідача за Конвенцією.

Європейський суд зауважив, що, як визнали самі національні органи влади, розслідування було незадовільним протягом перших трьох років, а слідчий ігнорував вказівки вищого прокурора, навіть після того, як вони були повторені сім разів. Таке наполегливе небажання слідчого виконувати вказівки наглядового органу вказує на серйозні недоліки розслідування в цілому. Як також визнали національні органи влади, клопотання заявників про проведення певних відповідних слідчих дій, які вони подали у 2016 році, залишалися без будь-якої подальшої реакції до квітня 2024 року. Негативний вплив такої надмірної затримки на ефективність розслідування є очевидним.

Також Європейський суд як зазначив, що розслідування у цій справі не з'ясувало низку важливих обставин смерті сина заявників, зокрема, не було переконливо встановлено, чи був син заявників фізично здатний вчинити самогубство. Відповідні висновки слідчого експерименту та вибухотехнічної експертизи, проведені у 2021 році, вбачаються суперечливими, а розбіжності у показаннях свідків так і не були з'ясовані.

Хоча розслідування досі триває, Європейський суд має серйозні сумніви щодо його шансів на успіх з огляду на значний час, що минув.

Крім того, з огляду на недоліки розслідування, Європейський суд вважає, що органи державної влади не можна вважати такими, що виконали свій обов'язок надати задовільне та переконливе пояснення смерті сина заявників, яка настала, коли він перебував під їхньою.

опікою. зокрема, заявникам можна вибачити серйозні сумніви щодо версії самогубства та думку, що розслідування може приховувати більш зловісне пояснення, таке як вбивство.

Наведених міркувань, що розслідування було надмірно тривалим і підірваним непомірними затримками, відповідальність за які несли органи державної влади, небажанням слідчого виконувати вказівки вищого прокурора, відсутністю задовільного пояснення низці серйозних розбіжностей у показаннях свідків та експертів та нез'ясуванням важливих питань, є достатніми для висновку Європейського суду, що органи державної влади не провели ефективного розслідування смерті сина заявників. Таким чином, було порушено процесуальний та матеріальний аспект статті 2 Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

«1. *Постановляє*, що друга заявниця має право підтримати розгляд від імені першого заявника;

2. *Оголошує* заяву прийнятною;

3. *Постановляє*, що було порушено процесуальний аспект статті 2 Конвенції;

4. *Постановляє*, що було порушено матеріальний аспект статті 2 Конвенції;

5. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити другій заявниці суми, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:

(i) 20 000 (двадцять тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди;

(ii) 5 000 (п'ять тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися другій заявниці, в якості компенсації судових та інших витрат;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

6. *Відхиляє* решту вимог другої заявниці щодо справедливої сатисфакції».